

ושמענין מדרבי אמי, שהמשאיל קרדום של חולין לחבירו קנאו במשיכה, שהרי אי לא קנאו במשיכה, אמאי מעל המשאיל? הרי יכול לחזור בו, ועדיין לא הוציאו מרשות ההקדש.

וכן אם היה סובר רבי אמי שהבוקע בקרדום קונה, אמאי חבירו מותר לבקע בו לבתחילה? ניהרריה ולא ליקניה ולא למעול. [הרי יש לו להחזירו ולא לקנותו ולא תהיה מעילה].

ומדברי רבי אמי יוצא, שהשואל קונה את החפץ השאול במשיכה מן התורה (146). ומביאה עתה הגמרא עוד דעה, החולקת על רב הונא (147), וסוברת שהשואל קונה במשיכה מדרבנן.

ופליגא דרבי אלעזר [רב הונא חולק על רבי

אלעזר].

דאמר רבי אלעזר: מהתורה, הקונה חפץ מחבירו, נקנה לו הדבר על ידי כסף, וחכמים תקנו שרק משיכה קונה במטלטלין. וכדרך שתקנו משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומרים (148).

ומביאה הגמרא ברייתא כרבי אלעזר: תניא נמי הכי: כשם שתקנו משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומרים.

וממשיכה הברייתא: וכשם שקרקע נקנית צט-ב בכסף ובשטר ובחזקה, כך שכירות נקנה בכסף ובשטר ובחזקה.

ומקשינן אסיפא דברייתא: שכירות — שכתוב בברייתא, ומשמע שמדובר אף בשכירות מטלטלין — מאי עבידתיה, [מה

קנות, וחכמים תקנו משיכה, ולדעת רב הונא לא תקנו משיכה אלא במקח ולא בשאלה. (ריטב"א) ואומר הריטב"א, שהקנין על ידי ביקוע הוא מדרבנן, שלא יהא אדם משאיל לחבירו, ויחזור בו אחרי שחבירו התחיל את המלאכה, ויניח מלאכתו מותחלת.

קנות, וחכמים תקנו משיכה, ולדעת רב הונא לא תקנו משיכה אלא במקח ולא בשאלה. (ריטב"א) ואומר הריטב"א, שהקנין על ידי ביקוע הוא מדרבנן, שלא יהא אדם משאיל לחבירו, ויחזור בו אחרי שחבירו התחיל את המלאכה, ויניח מלאכתו מותחלת.

148. דעת התוספות והרא"ש, שכמו שדברי רב הונא מתפרשים לענין חזרה בלבד, כך דברי רבי אלעזר נאמרו רק לענין חזרה, וענין זה שייך רק לגבי שוכר ושואל, שאי אפשר להוציא מהם החפץ אחרי המשיכה, ולא בשומר חנם ושומר שכר.

אבל לענין אחריות אין צריך משיכה, ומשעה שקבל השומר את החפץ באחריותו, הוא מתחייב. (תוספות ד"ה כך ורא"ש סימן ט"ו)

ודעת הר"ן, שאף לגבי שומר שכר מועילה המשיכה לענין חזרה, שלא יוכל המפקיד לחזור

146. לדעת התוספות, מוכח מרבי אמי שהמשיכה קונה מן התורה, שאילו היתה המשיכה מדרבנן, לא היה אפשר להתיר מכח קנין דרבנן לבקע בקרדום. (תוספות ב"ק ע"ט ע"א ד"ה תקנו, ותוספות רא"ש כאן)

ודעת הריטב"א, שקנין דרבנן מועיל מדין הפקר ביד דין הפקר, והרי הוא כקנין דאורייתא, ודינו של רבי אמי קיים גם לפי ההלכה שמשיכה קונה מדרבנן. (ריטב"א ד"ה ואי לאו)

147. נחלקו האמוראים על רב הונא במה

ענינו כאן] שיהיה נקנה בקניני קרקעות⁽¹⁴⁹⁾. ומתצינן: אמר רב חסדא: לא דברה הברייתא אלא על שכירות קרקע.

הסוגיא הקודמת השוותה דין הדיוט לדין הקדש, שהקנין המועיל לקנות מהדיוט, מוציא את ההקדש לחולין ועושה מעילה.

ובדרך אגב, הגמרא מביאה את דברי שמואל, שיש להבדיל בין הדיוט להקדש לענין חיוב התשלומים.

אמר שמואל: האי מאן דגזיל הביצה דתמרי [מי שגזל תמרים המדובקים יחד] מחבירו, ואית בה חמשים תמרי. אגב הדדי מזדבנן בחמשים נבי חדא [כאשר הן נמכרות ביחד, מחירן הוא בארבעים ותשע] פרוטות. ואילו כאשר הן נמכרות חדא חדא, מזדבנן בחמשים [אחת אחת הם נמכרות בחמשים] פרוטות.

ולכן, אם גזל להדיוט, והגזילה אינה בידו, משלם חמשים פרוטות נבי חדא [פחות אחת], כמחיר שבו נמכרים כל התמרים ביחד. וכן אם הזיק את התמרים של הדיוט – משלם ארבעים ותשע פרוטות.

אבל להקדש שמעל בו, דינו חמור יותר, ומשלם חמשים כערך כל תמרה בפני עצמה, וחומשייהו [וחומש שלהם] יוסיף על הקרן, כדין התורה שהמועל מוסיף חומש [ויקרא ה טז].

מה שאין כן במזיק הקדש, דלא משלם חומשא⁽¹⁵⁰⁾, אלא ישלם להקדש חמשים בלבד.

דאמר מר בברייתא: כתוב בתורה לגבי תרומה [ויקרא כב יד] "ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמשתו עליו". ודורשים: פרט למזיק תרומה, שלא משלם חומש. ומעילה נלמדת מתרומה בגזירה שוה⁽¹⁵¹⁾.

בו, ולא לתת לשומר את שכרו.

ודעת רש"י והרמב"ם, שדברי רבי אלעזר נאמרו אף לענין חיוב אחריות. (רש"י ב"ק ע"ט ע"א ד"ה תקנו משיכה, רמב"ם שכירות פ"ב ה"ח ועיין שם בלחם משנה)

149. דעת רש"י, ששכירות מטלטלין נקנה במשיכה ולא בכסף, כמו שהמטלטלין לא נקנים בכסף במקח וממכר. (רש"י ב"ק ע"ט ע"ב ד"ה בני שטרא)

ויש ראשונים שכתבו, ששכירות מטלטלין נקנה אף בכסף כדין התורה, שהרי הטעם שחכמים הפקיעו קנין כסף הוא, משום שמא יאמר לו המוכר ללוקח נשרפו חיטיך בעליה, ולא יטרח להציל. ואין לחוש לכך בשכירות מטלטלין, שהחפץ נשאר בבעלות המשכיר.

(רמב"ן ור"ן)

150. מן התורה, המזיק את ההקדש פטור אף מהקרן, ומה שמשמע מהגמרא, שהמזיק פטור מחומש בלבד, וחייב בקרן, הוא מדרבנן. (תוספות ד"ה פרט)

ויש ראשונים שלא גרסו בגמרא "דלא משלם חומשא". (תוספות רא"ש, וכן משמע מרש"י ד"ה מה שאין כן, שלא גרס כן)

151. כתוב "חטא" במעילה ו"חטא" בתרומה, ולומדים חטא חטא מתרומה.

ואף שתרומה לא אסורה בהנאה לזרים, והקדש אסור בהנאה לזרים, הרי זה מפני שדורשים מהפסוק שהנהגה מהקדש מועל, אבל לענין פטור מזיק לומדים בגזירה שוה שדינם

כב ד] "ובער בשדה אחר", מלמד ששמין את הנזק לא בערוגה הניזוקית, אלא "על גב שדה אחר".

ומהדין הזה יש ללמוד אף על מזיק או גזול פירות תלושים, שאין לשום את הערך כל פרי בנפרד, אלא יש לשום את הערך הכללי של הפירות, ולהווכח בכמה פחת הערך הכללי, שאינו נפחת אלא בשיעור מועט, יחסי. (153)

אך התורה חידשה קולא זו רק במזיק את ההדיוט, ואין לנו ללמוד מכך על תשלומי הקדש, שהם חמורים יותר.

ותמזהה הגמרא: **למימרא, דסכר שמואל** [זאת אומרת ששמואל סוכר]: **דין הדיוט לאו כדין גבוה דמי**, אלא קל ממנו.

והתנן [מעילה יט ב]: **נטל הגזבר** (154) לעצמו **אבן או קורה מהקדש**, כי חשב שהיא שלו, **לא מעל**, מפני שאין זו הוצאה מרשות הקדש, שגם לפני שנטל, היה ההקדש מונח ברשותו.

נתנה להבירו במתנה, הוא מעל, כיון

מתקיף לה רב ביבי בר אביי: **להדיוט אמאי משלם חמשים נכי הדא?** [מדוע הוא משלם להדיוט ארבעים ותשע] כערך כל התמרים ביחד? **נימא ליה: אנא, חדא חדא הוה מזבנינא להו!** [יאמר לו: אני הייתי מוכר אותם בנפרד], ואם כן, לפי זה יש לקבוע את ערך התמרים.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע לתרין קושיא זו: התשלומים הם לפי ערך כל התמרים ביחד, שהרי יש לנו כלל ששמין **בית סאה באותה שדה, תנן**.

המשנה בפרק הכונס [ב"ק נה ב] אומרת: בהמה שנכנסה לשדה, ואכלה את פירות הערוגה, כיצד "משלמת מה שהזיקה"? שמין בית סאה באותה שדה, כמה היתה יפה וכמה היא יפה. כלומר, אין שמין את ערך הערוגה בנפרד, אלא מקילים על המזיק, ושמין את הקרקע – בשיעור בית סאה – שהערוגה נמצאת בה, בכמה היתה נמכרת לפני הנזק, ובכמה נמכרת עכשיו, וההפרש בין המחירים הוא קטן, ואותו ישלם המזיק. (152).

והגמרא שם לומדת דין זה מהפסוק [שמות

ש.וה. (תוספות ד"ה פרט)

152. עיין בתוספות שחלקו על פירוש זה של רש"י. (תוספות ד"ה שמין)

153. המזיק חמשים תמרים מתוך אלף תמרים, לא ישלם את ההפרש בין מחיר אלף תמרים למחיר תשע מאות וחמשים תמרים. כי רק בקרקעות חידשה התורה בפסוק "ובער בשדה אחר", שיש להכניס לשומא שדה שלא ניזוקה. בכל זאת, אנו לומדים מדין הקרקעות על

המטלטלין, שבמקום שאפשר לאמוד את התמרים שניזוקו בעצמם באומדן כללי או באומדן פרטי, יש לנו לנטות אחרי האומדן הכללי. (תוספות ד"ה באותה שדה)

154. הגמרא במסכת חגיגה מעמידה את המשנה בגזבר המסורות לו אבני בנין, שכל מקום שהאבן מונחת, הרי היא מונחת ברשותו. אבל כל אדם שלוקח מהקדש לעצמו – מועל. (חגיגה י"א ע"א ומובא ברש"י כאן) ועיין תוספות ב"מ צ"ו ע"ב ד"ה אמר רבא.

ומדברי שמואל הללו יש ללמוד, ששמואל השווה דין ההדיוט לדין הקדש, שאילו היה דין ההקדש חמור מהדיוט, אין להביא ראיה מהחייב שאמרו בהקדש, לחייב אף את ההדיוט. וזה סותר את מה שאמר שמואל למעלה, שיש להחמיר בהקדש מבהדיוט!

הדר ביה [חזר בו] **שמואל** **מההיא** ראיה שהביא מהמשנה במעילה.

ומקשינן: **ממאי** **דמההיא** **הדר ביה**, [מנין לנו, ששמואל חזר בו מדבריו שם]? **דלמא** **מהא** **הדר** [אולי חזר בו מדבריו בסוגיא זו] לענין הגזול חביצא דתמרי!

ומתריצין: **לא** נראה כן, אלא מסתבר **שמההיא** **הדר ביה**, מפני שיש לדחות את ראיית שמואל מהמשנה במעילה, **כדרכא**, שדחה את הראיה בטענה, שיש לחלק בין הקדש להדיוט בדין נהנה, אף אם בכל מקום אין ההקדש חמור מההדיוט⁽¹⁵⁶⁾.

דאמר רבא: **הקדש** **שלא** **מדעת**, **כהדיוט** **מדעת** **דמי**, ואין להביא ממנו ראיה, לדר בחצר חבירו שלא מדעתו, כי הנהנה מהקדש דומר לדר בחצר חבירו מדעתו, שהרי

שהוציא את האבן מרשות הקדש. **חבירו**, שקיבל ממנו את האבן **לא מעל**, כיון שהאבן התחללה מקדושתה על ידי הגזבר.

בנאה⁽¹⁵⁵⁾ הגזבר **בתוך** **ביתו**, **לא מעל** בה עדיין, כי לא הוציאה מהקדש, **עד שידור** **תחתיה**, ואז הוא נהנה מהקדש, ומעילה יכולה להיות או על ידי הוצאה, או על ידי הנאה שנהנה מההקדש, **בשוה פרוטה**.

ויתב רבי **אבהו** **קמיה** **דרבי** **יוחנן**, **ויתב** **וקאמר** **משמיה** **דשמואל**: **זאת** **אומרת**: **הדר** **בחצר** **חבירו** **שלא** **מדעתו**, **צריך** **להעלות** **לו** **שכר**.

הגמרא דנה בפרק כיצד הרגל [ב"ק כ – כא] בדין בית שומם, שלא עומד להשכרה או שימוש אחר, ובא אדם וגר בו ללא ידיעת בעל הבית, ואחרי זמן תובע בעל הבית שכר דירה. האם, הנהנה מממון חבירו מבלי שחבירו הפסיד מכך, חייב לשלם לו על ההנאה או לא?

ושמואל הוכיח מהמשנה במעילה, שהנאה מחייבת בתשלום, אף אם לא נחסר הממון שנהנה ממנו, שהרי האבן של הקדש לא נחסרה על ידי השימוש בה.

מדעתו, שהקדש לא חמור מהדיוט, הלוא גם אם שמואל חזר בו בגלל הטענה של רבא, עדיין יתכן שנשאר בדעתו שדין ההקדש שוה לדין ההדיוט בכל מקום.

מפרש הריטב"א: הוואיל ומצאנו שתי מימרות של שמואל הסותרות זו את זו, בשאלה האם הקדש חמור מהדיוט או לא? ומוכרחים לומר ששמואל חזר בו מאחת מהם. אנו מעדיפים לומר ששמואל חזר בו מהדברים שיש לערער עליהם בגלל הסברא של רבא.

155. הגמרא במסכת חגיגה מעמידה את המשנה בכגון שהניח את האבן על פי ארובה. אבל אם קבע את האבן בכנין – מועל, כי הוא קונה אותה בשהוי. (חגיגה י"א ע"א ומובא ברש"י)

156. רבא לא דחה את דברי שמואל בטענה, שדין ההקדש חמור מדין ההדיוט. אלא שיש סברא לחלק בין מעילה באבן, לדר בחצר חבירו שלא מדעתו.

ויש להבין, מנין לנו לומר ששמואל חזר בו

הקב"ה יודע (157).

הסוגיא הקודמת עסקה בגזול או מזיק דבר, שאפשר לאמוד את מחירו בשני אופנים.

ובדרך אגב, מביאה הגמרא את הדין, במזיק דבר שמחירו משתנה ביום השוק.

אמר רבא: הני שקולאי דתברו חביתא

דחמרא לחנוואה [סבלים ששברו חבית יין לחנוני] בפשיעה. **ביומא דשוקא** שיש אז ביקוש רב ליין, **מיזדבנא** [נמכרת] החבית חמש (158), **בשאר יומי מיזדבנא בארבע**. והם שברו את החבית לפני יום השוק (159).

הדין הוא: **אהדרו ליה ביומא דשוקא** [אם הם משלמים לו ביום השוק] או לפניו, **מהדרו ליה חביתא דחמרא** [יכולים הם

159. שיטת רש"י היא, שהסבלים שברו את החבית לפני יום השוק. (רש"י ד"ה אהדרו ליה) ולדעת הראב"ד והרא"ש, הסבלים שברו את החבית ביום השוק, שאז היא שוה לחמש, אבל אם שברו את החבית בזמן שהיא שוה ארבע, לעולם לא יהיו חייבים לשלם חמש.

דרכם של הראב"ד והרא"ש וגירסתם בסוגיא יובאו בהערה 162 ויש להבין דעת רש"י, שהרי הדין הוא, שהגזלנים משלמים כשעת הגזילה, והגזול חפץ זול ואחר כך התיקר משלם כמחיר הזול.

הקצות החושן מסביר, ששונה הדבר במקרה הזה, שידוע הדבר שהחפץ עתיד להתיקר, והרי הוא "דבר הגורם לממון", ואף שההלכה היא, שדבר הגורם לממון לאו כממון דמי, מדינא דגרמי חייב המזיק לשלם את המחיר היקר. (קצות החושן סימן ד"ש ס"ק א')

הנתיבות המשפט חולק, ולדעתו המזיק חפץ כשהוא זול, לא ישלם את מחירו בשעת היוקר, אף שידוע הדבר שדרך אותו חפץ להתיקר בזמן מסוים.

לדעת הנתיבות, כל אדם המזיק את החבית בשעה שהיא שוה ארבע – ישלם ארבע, אף לדעת רש"י. אך כשאדם שוכר סבל להביא את החבית למקום השוק, כדי למכור אותה ביוקר ביום השוק, והסבר שבר אותה, חייב הסבל לשלם לו את מה שמנע ממנו להרויח על ידי זה,

157. זה לשונו של רש"י במסכת בבא קמא "בהקדש ליכא למימר שלא מדעת, דדעת שכינה איכא, הלכך כהדיוט מדעת דמי". (ב"ק כ' ע"ב ד"ה זאת אומרת)

והתוספות שם הקשו על רש"י, שאין לפרש את לשון הגמרא "הדר בחצר חבירו שלא מדעתו", שאם ידע בעל הבית, כודאי שהוא חייב, אלא נקטה הגמרא "שלא מדעתו", כי הדרך היא שאם יודע על כך, הוא מוחה. אבל אותו דין יהיה אם ידע ולא מוחה.

והתוספות מפרשים: "הקדש שלא מדעת, כהדיוט מדעת דמי" שהקדש דומה להדיוט שידע ומיחה ואמר שאין נותן לגור ללא תשלום, שהרי רחמנא הזהיר ואמר שהנהנה מהקדש מעל וחייב לשלם. (תוספות בב"ק כ"א ע"א ד"ה כהדיוט, ותוספות ראש כאן)

158. מדברי הגמרא בהמשך יוצא, שאחרי שהמוכר ימכור את היין להרבה אנשים מעט מעט, יקבל עבור כל החבית חמש.

אמנם, גם מחיר החבית השלמה ביום השוק הוא חמש, אלא שהמוכר חבית שלמה מפחית לקונה מעט ממחירה, בגלל חסכון הטירחה של מכירת מעט מעט.

אמנם, אילו מחיר החבית השלמה ביום השוק היה ארבע, לא היה הסבל משלם יותר מארבע, וכדינו של שמואל בסוגיא הקודמת. (חזון איש בב"ק סימן ח' אות ט"ו)

להחזיר לו חבית יין] או לשלם חמש.

ואם הם משלמים לו **בשאר יומי** אחרי יום השוק, **מהדרו ליה חמש** ולא חבית יין הנמכרת עכשיו בארבע⁽¹⁶⁰⁾. כי החנוני היה יכול למכור את החבית שנשברה בחמש. ולא יכול הסבל להגיד לחנוני, המתן עד יום השוק הבא⁽¹⁶¹⁾.

ולא אמרן [לא אמרנו דין זה] שאחרי יום השוק חייבים לשלם חמש, **אלא דלא הוה ליה חמרא לזבוני** [רק אם היה חסר לו יין למכור] ביום השוק, וטוען: הייתי יכול למכור את החבית בחמש.

אבל הוה ליה חמרא לזבוני ביום השוק ולא מכר אותו, **הא איבעי ליה לזבוני**⁽¹⁶²⁾ [הרי היה יכול למכור] ואין יכול לבוא בטענה,

שהיה מוכר את החבית. לפיכך יכול הסבל לשלם חבית יין.

וכאשר משלם חמש, **מנכי ליה** [מוריד לן] הסבל מהתשלום **אגר טירחיה**, שאילו היה מוכר את החבית בחמש, היה צריך לטרוח ולמכור להרבה בני אדם מעט מעט. ואומדים כמה אדם מוכן להפסיד בשביל שלא יצטרך לטרוח, **ודמי ברזנייתא** שהיה צריך לשלם לאומן שעושה ברוז לחבית.

מתניתין:

משנה זו עוסקת במקח וממכר, ויש בה ק-א דינים דומים לדיני המשנה שלפני המשנה הקודמת.

כיון שעל זה הוא שכר אותו, להביא את החבית כדי להרויח. (נתיבות המשפט ד"ש ס"ק ב')

160. המזיק את חברו, יכול לשלם לו כל דבר השוה כסף, שנאמר "ישיב" לרבות שוה כסף. גם כאן יכול הסבל לשלם חבית של יין כמו כל דבר אחר, אלא שהדבר נחשב כתשלום של ארבע, והוא חייב לשלם חמש.

161. כך כתבו תוספות בד"ה אהדרו.

162. כך היא גירסת רש"י ותוספות, אבל הראב"ד והרא"ש לא גורסים "הא איבעי ליה לזבוני", אלא "אבל הוה ליה חמרא לזבוני לא".

וכך הם מפרשים את דברי רבא: הסבלים שברו את החבית ביום השוק עצמו. כיון שאז היא שוה חמש, עליהם לשלם חמש, ואין הם יכולים לשלם חבית יין כאשר היא שוה

ארבע. ואף אם לא יכול היה החנוני למכור את החבית ביום השוק, חייבים הם לשלם חמש, כי כך היה מחירה בשעת הנזק.

והדבר פשוט, שבאותו יום השוק ששברו את החבית, הם יכולים לשלם חבית יין. והגמרא מחדשת, שאם הסבלים לא שלמו עד יום השוק הבא, יכולים הם לשלם גם ביום השוק הבא חבית יין השוה חמש.

ובזה יש תנאי, שאם כבר יש לו לחנוני יין למכור ביום השוק הבא, ולא יוכל למכור את החבית שיתנו לו בחמש, אין יכולים הסבלים לתת לו אז חבית יין. וכך יש לפרש את הגמרא: "ולא אמרן" שיכולים לשלם חבית יין ביום השוק הבא "אלא דלא הוה ליה חמרא לזבוני" ביום השוק הבא, ויוכל למכרה בחמש "אבל הוה ליה חמרא לזבוני לא".

להרי"ף והרמב"ם גירסא אחרת בסוגיא זו. עיין הגהות הגר"א אות ב'.